

Familjeterapeutisk verksamhetshandledning
– en evidensinformerad modell.

Johan Sundelin. Leg psykolog, leg psykoterapeut, psykoterapihandledare (UHÄ), Ph.D.

Inledning

Artikelförfattaren har vid Svenska Familjeterapiföreningens nationella årskongress 2013 i Ystad, blivit ombedd att på ett övergripande plan presentera familjeterapeutisk verksamhetshandledning. Föreliggande artikel är resultatet av denna strävan.

Artikelförfattaren refererar till en lång egen erfarenhet som familjeterapihandledare i den kliniska sektorn, huvudsakligen inom BUP och Socialtjänst, som medverkande i ledningen för psykoterapeut- och psykoterapeuthandledarutbildningar vid Lunds universitets psykologiska institution tillsammans med Kjell Hansson och Ingegerd Wirtberg och inte minst till många år som kliniskt verksam psykolog och familjeterapeut sedan 1974 (Sundelin, 1999, 2002).

Artikeln kommer att sätta in familjeterapeutisk verksamhetshandledning i sina olika kontext, såsom likheter och skillnader till psykodynamiskt orienterad psykoterapihandledning, utbildningshandledning, verksamhetshandledning i annat än familjeterapi etc. Artikeln kommer att formulera signifikanta faktorer i en familjeterapeutisk verksamhetsmodell såsom handledningens syfte, mål och uppdrag, handledningens olika fokus, handledningens process, (beskriven såväl från den handleddes som från handledarens perspektiv). Kunskapsområden, utanför familjeterapi, som är viktiga för familjeterapihandledaren såsom anknytningsteori, affektteori och kriteori presenteras kort liksom begrepp och metoder i familjeterapeutisk verksamhetshandledning. Artikeln kommer också att beröra frågan om utvärdering av familjeterapeutisk verksamhetshandledning och den tunna forskningsevidens som finns.

Faktum är att ”fenomenet” externa handledare, som besöker kliniker och där träffar enskilda psykoterapeuter och team av psykoterapeuter på regelbunden basis, är mycket ovanligt internationellt och är i praktiken ett nordiskt fenomen. Berge (2008) sammanfattar dock att handledning har en stark ställning i svensk behandlingsverksamhet och bedöms numera som en väsentlig förutsättning för kvalificerad vård.

Familjeterapeutisk verksamhetshandledning i sitt sammanhang av olika ”handledningar” med olika syften och mål

Handledning i vad?

Man kan få handledning i många olika saker. Man kan få handledning i olika professionella stödfunktioner, i olika former av psykoterapi och man kan få handledning i en speciell psykoterapi men med olika syften.

En typisk inledning på en familjeterapeutisk verksamhetshandledning är att handledaren blir kontaktad av en verksamhetschef för ett samtal om önskemål om handledning i ett kliniskt verksamt arbetslag exempelvis på en BUP-mottagning. Man har enats om att fråga om en familjeterapeutiskt orienterad handledning i handläggningsfrågor för hela teamet även om det i teamet finns handläggare med olika specialistutbildningar och med olika behov och i olika faser av sina yrkeskarriärer. Metodhandledning i olika former av psykoterapi förekommer ofta parallellt till teamhandledning. Om man i detta läge kommer överens om ett uppdrag för handledning, startar så en process med återkommande sammankomster, vanligen en gång per månad.

Chefen önskar ofta att handledningen ska vara kvalitetssäkrande i förhållande till beslut om arbetsrutiner, medan medarbetare i teamet oftast önskar handläggningsstöd för att få samtala om svåra kliniska situationer och få kreativ hjälp i det fortsatta behandlingsarbetet. Behoven är ofta heterogena och den ena kliniska frågeställningen är inte den andra lik. Någon har träffande sagt om verksamhetshandledning att den syftar till att stärka och optimera befintliga resurser i det kliniska vardagsarbetet. Den ska vara ett självklart bidrag i det pågående kvalitetssäkringsarbetet.

Om man då jämför de olika premisserna för denna typ av handledning och utbildningshandledning blir skillnaden uppenbar avseende fokus. Utbildningshandledning, som är en viktig komponent i en psykoterapeutisk utbildning, har ett tydligare fokus på stringens i en metod och den syftar framför allt till att skola in och utveckla en person som psykoterapeut i denna metod. Syftet är på så sätt både smalare och mer fördjupat i jämförelse med verksamhetshandledning. I praktiken blir verksamhetshandledning, om den fungerar bra,

förhoppningsvis också en personligt utvecklande process, där det gärna och ofta också finns utbildningsinslag. Det är ändå viktigt att se skillnaden i fokus mellan de båda företeelserna och ha rimliga förväntningar på verksamhetshandledning. Teamet som får **gemensam** handledning är en heterogen grupp handläggare med olika behov av stöd. Ett övergripande syfte med teamhandledning är dock att teamet är samlat i en gemensam, berikande aktivitet – och detta faktum nämns ofta som den viktigaste faktorn både hos arbetsledare och deltagare. Detta uttrycks ofta i termer av att utveckla ”ett gemensamt språk” för teamets arbete för att på så sätt öka graden av konstruktivitet i samarbetet.

Inom familjeterapeutisk handledning används även begreppet ”konsultation”.

Begreppsförvirringen är här stor framförallt när det gäller handledningssamtal om praktisk handläggning i ett ärende, där inte tät processuppföljning i en handledningsprocess är självklar.

Traditionellt har också skillnad gjorts mellan konsultation och handledning på så sätt att konsulten har en annan yrkestillhörighet än konsultanden medan handledaren och den handledde har samma yrkesbakgrund. I praktiken är detta inom familjeterapin också en sanning med modifikation, då man vanligtvis har en familjeterapeutisk bakgrund gemensam men i övrigt kan ha olika grundutbildningar. Vad som emellertid alltid, i varje handledningskontrakt, behöver definieras är den professionella ansvarsfrågan i det fortsatta klientarbetet efter konsultationen eller handledningen (Hylander, 1995).

Den internationella termen ”supervision” behöver också nämnas och skiljas ut. Inom de manualbaserade familjeterapeutiska modellerna, som nu är allt vanligare representerade på våra kliniker, ingår ”supervision” som en viktig komponent i kvalitetssäkringen så att arbetsmodellen utövas i enlighet med manual. Betoningen blir just på detta och personligt stöd till terapeuten blir snarare vägen än målet. Handledningens utformning och handledarens ansvar, i förhållande till hur det faktiska klientarbetet sedan genomförs, är också tydligare reglerat i supervision än hur det vanligen ser ut i det vi definierar som vanlig verksamhetshandledning i Sverige.

Handledning måste också skiljas från psykoterapi, trots att processerna i stora delar är

desamma (isomorfa). Medan psykoterapi närmar sig klientens livssituation eller väsentliga delar i den, begränsar sig handledningens fokus till yrkesjaget (Gordan, 1998). Gränserna till gruppterapi och personalgrupp måste också begrundas.

Handledningens allmänna och specifika faktorer

Kartan över olika psykoterapeutiska modeller är stor. Perspektiven på psykoterapihandledning blir därför många. I enlighet med utgångspunkten i ”Common Factors”

(Wampold, 2001) för all psykoterapi finns det naturligtvis en allmän kunskapsbas för all bra handledning. Emellertid är fingertoppskänslighet hos handledaren för den handleddes specifika behov i handledningssituationen nyckeln till framgång. Bhy och Hansjons-Gustavsson konstaterar detta i sin kvalitativa studie (2011). Man finner t.ex. att fokus på metod blir viktigare när psykoterapeuten är oerfaren.

Forsberg & Österling har i en vetenskapligt upplagd litteraturstudie avseende publicerade artiklar mellan 1992 och 2010 beskrivit kännetecknen på relationell handledning (2011).

5 temata identifieras:

Tema 1: Handledarens förhållningssätt som fokuserar på relationen här och nu till den handledde. Handledarens medvetenhet om det subjektiva deltagandet betonas liksom den handleddes upplevelser och återgivning som informationsbärare av viktiga data i handledningsprocessen. Handledaren ska skapa reflektionsutrymme och en atmosfär att kunna ”leka” med kognitiva, affektiva, somatiska och relationella reaktioner. Handledaren ska också förmedla ”att inte vara den som vet” (det vi kallar ”a not knowing-position”) och tillåta regression. Handledaren ska kunna balansera inslag av utmaning och stöd liksom inslag av egen erfarenhet för terapeuten och moment av undervisning.

Tema 2: Handlar om handledarens och den handleddes status i relationen och att handledning handlar om tvåpersonerspsykologi. Handledningsprocessen är ett ”joint venture” och samskapas. Synen på kunskap/makt/auktoritet i den relationen förhandlas hela tiden så att handledaren erbjuder sin kunskap på ett ödmjukt sätt i medvetenhet om att den kanske inte alltid är till bästa nytta. Man betonar återigen vikten av samskapande.

Tema 3: Analys av parallellprocessen är ett viktigt instrument i handledningen.

Tema 4: Handledarens öppenhet med sina svagheter och blinda fläckar, här kallat Självavslöjande.

Tema 5: Det sista temat som man ser i dessa artiklar handlar om vikten av att ha en öppen metakommunikation om relationen och hela tiden arbeta aktivt med hur handledningsrelationen utvecklas för att optimera en förtroendefull kommunikation. Man kallar detta för att arbeta med alliansbrott.

En kompletterande aspekt på specifika faktorer är också att psykoterapihandledning inte kan utövas utan att handledaren också har speciella kunskaper i just den metod som han/hon ska handleda i. Den viktigaste faktorn, handledningsprocessen, och de verksamma faktorerna i den ska bygga på samma principer som de verksamma faktorer som man försöker stimulera i den modell för psykoterapi som man handleder i. Detta kallas för principen om ISOMORFI. Logiken blir då för familjeterapeutisk verksamhetshandledning att handledningsprocessen ska genomsyras av moment och faktorer, som i familjeterapeutiskt arbete antas skapa förändringar som definieras som goda, utvecklande, befriande etc.. Detta betyder att de goda interaktiva processer, som vi försöker iscensätta i familjeterapi för att i största möjliga utsträckning skapa de bästa förutsättningarna för läkande och utvecklande kraft för individerna, måste prioriteras också i handledningsprocessen.

Olika former för Familjeterapeutisk verksamhetshandledning

Familjeterapeutisk verksamhetshandledning genomförs vanligast genom att ett helt team eller delar av ett team på en arbetsplats har gemensam handledning. Naturligtvis nås på så sätt fler personer av möjligheter till handledning under samma timme. Det viktigaste argumentet för team- och grupphandledning inom familjeterapi är emellertid den utökade möjligheten till en samlad, högkvalitativ spegling av en svår klinisk situation.

Gruppen kan emellertid vara sammansatt på andra sätt t.ex. genom att intresserade familjeterapeuter från olika arbetsplatser på en ort går samman i en handledningsgrupp. Handledningen kan ibland också vara individuell. Olika konstellationer medför olika

dynamiska och gruppdynamiska processer att förhålla sig till som handledare.

Det vanligaste sättet att presentera handledningsmaterial och sin handledningsfråga **på** är att berätta om ett terapeutiskt dilemma som handledaren (och den övriga gruppen) tar som utgångspunkt i handledningen. I familjeterapeutisk tradition är det emellertid inte helt ovanligt att man presenterar handledningsmaterial genom att visa videoinspelat material från ett terapeutiskt samtal. Ibland har man helt enkelt bjudit in familjen till ett terapeutiskt samtal där handledaren och den övriga handledningsgruppen deltar på eller annat sätt.

Den familjeterapeutiska verksamhetshandledningens syfte, mål och uppdrag

Om syftet med klinisk verksamhetshandledning i diskussion mellan verksamhetsansvariga och handledare handlar om kvalitetssäkring och personalvård, handlar handledning för handläggande terapeuter oftast om att få samtala konstruktivt om olika kliniskt utmanande situationer. Jag har funnit det användbart att beskriva själva poängen med familjeterapeutisk verksamhetshandledning i KASAM-termer (Antonowsky, 1991). Som familjeterapeut kan det vara viktigt att alltid fråga sig själv i sitt terapeutiska arbete huruvida man kan formulera sin insats som meningsfull, begriplig och hanterbar. I min grundutbildning till strukturell familjeterapeut, fanns motsvarande resonemang både om familjemedlemmars och terapeuters frihetsgrad och tillgång till optimerad kapacitet länkad till interaktivt konstruerad kontextuell begränsning. Komplementärt bundna antaganden i olika system, vare sig det handlar om familjesystem eller terapeutiska system (terapeut + klientfamilj), fångar in och begränsar aktörernas möjligheter. Dessa resurser kan frigöras, om antaganden som låser resurser kan ersättas med mer frigörande antaganden genom en interaktiv metodik som blottlägger ”de systemiska bromsarna” och skapar ett vidgat manöverutrymme inom den terapeutiska alliansens toleransramar.

Verksamhetshandledningens mål skulle därför kunna beskrivas i termer av strävan mot ökad KASAM för terapeuten i sin roll som hjälpare i det terapeutiska systemet. Uppdraget i varje enskilt fall blir sedan formulerat i den dialog som utspinner sig mellan den handledde terapeuten och handledaren genom terapeutens handledningsfrågor. Uppdraget bildar basen för handledningens fokus att, via en konstruktiv handledningsprocess med bäring på detta

uppdrag, ”vidga vyerna” och mot slutet av handledningsgången återvända till handledningsfrågorna med kompletterande vyer och ny terapeutisk handlingskraft.

Rapporthandledningens arbetsmaterial och verktyg

I rapporthandledning återger den handledde terapeuten verbalt sin terapeutiska berättelse om de människor som han/hon arbetar terapeutiskt med. Denna berättelse blir så föremål för samtalet i handledningsprocessen. Utgångspunkten är alltså något som ”finns i terapeutens huvud” om några andra människor. Implicit betyder detta att berättelsen speglar terapeutens strävan till samarbete med dessa människor, terapeutens reaktioner på dem och terapeutens tankar om deras reaktioner på terapeuten. Berättelsen präglas också av terapeutens/den handleddes position i handledningssituationen och av klimatet på arbetsplatsen i terapeutens ögon. Terapeutens/den handleddes berättelse kan vara logiskt sammanhållen och ”harmonisk” eller så kan den presenteras som flera motsägelsefulla berättelser som liksom fragment står fram emot varandra. Utgångspunkten är oftast att terapeuten ber om hjälp att komma vidare, då han/hon upplever ett läge som låst eller att processen har stannat av. Idéer för fortsättning har sinat och man är villrådlig hur man ska gå vidare. Terapeuten ber om hjälp i handledningen och handledarens uppgift i detta läge är att erbjuda bästa möjliga stöd genom att tillhandahålla ett sammanhang där terapeuten med sin fråga och eventuella problem känner sig välkommen, respekterad, trygg och tillitsfull, i linje med allmänt vedertagna principer för ny inläring och omorientering.

Den handledde familjeterapeutens allmänna och specifika behov i rapporthandledningen och familjeterapihandledarens uppgift och ansvar i handledningsprocessen

Terapeutens/den handleddes berättelse kan ses som ett försök att skapa ordning och mening i en situation, som inte sällan på olika sätt är tung och kanske överbelastande. Man har i sin terapeutroll fått ta emot klienternas berättelser om sina liv och sina dilemman och man ställer krav på sig själv i sin hjälparroll att vara konstruktiv. Man känner också förväntningar från kollegor och överordnade, samtidigt som man upplever de begränsade möjligheter man egentligen har, att kunna hjälpa till på riktigt. Terapeutens berättelse in i handledningen är därför framför allt en fantastisk guldgruva av information avseende interaktivt material om

de strävanden till konstruktiv interaktion, som pågår från terapeut till klienter och från klienter till terapeut för att hitta lösningar på problem som man upplever som hinder för en lösning som man eftersträvar. Berättelsen innehåller också, förutom problemformuleringar, strävanden och målbilder, våndor och rädslor, hypoteser och antaganden med begränsande interpunktioner (några prioriterade antaganden om orsak och verkan) i ett försök till konstruktivt samarbete med förhinder.

Terapeutens berättelse är fokus för handledningen. Utmaningen och uppgiften för handledaren är att i handledningsprocessen erbjuda terapeuten möjlighet att kliva ur sin berättelse och, under goda former, få hjälp att identifiera strävanden och mål men också att kunna identifiera hinder, rädslor och låsta antaganden som ligger i vägen för fler frihetsgrader som hjälpare. Den narrativa traditionen inom familjeterapin talar om ”att skapa en fylligare berättelse” och det är precis vad det handlar om. Berättelsen är hittills definitionsmässigt ”för trång och för tunn” (i annat fall skulle inte terapeuten beskriva ett problem). ”Bromsarna” för ett mer konstruktivt bidrag till dialogen med klienterna behöver identifieras och lossas. Dessa ”bromsar”, som både är kognitiva och affektiva, har hittills begränsat det interaktiva spelutrymmet för terapeuten.

Hur ska man resonera för att definiera ”möjliggörare” för terapeuten att i detta utsatta läge nås av hjälp, som kan skapa de bästa förutsättningar att orka utmana sig själv och sina antaganden och skapa en berättelse med större interaktiva frihetsgrader?

Nathansons beskrivning av dialektiken mellan grundaffekterna skam och nyfikenhet har varit användbar för mig för att förstå viktiga förutsättningar för omprövning och ny inläring (1992). När självkänslan sviktar och man inte känner sig framgångsrik, stänger man gärna till och vill vara i fred med sin skam (Nathanson, 1992). Ett konstruktivt klimat i handledningen måste eftersträva att den handledde terapeuten genom handledningsprocessen erbjuds de förutsättningar som krävs för att istället vilja och kunna vara kvar i en NYFIKENHETSPOSITION visavi sitt dilemma trots att handledningen i sig, med sin ambition ”att bredda berättelsen”, innehåller moment av dekonstruktion, fragmentisering, skapande av disharmoni på sin väg mot en ny uppbyggnad: en rekonstruktion.

Handledarens uppgift, i mottagandet och i den bearbetande utvidgningen av terapeutens berättelse genom handledningsprocessen, är att ansvara för att handledningsproceduren just möter de nödvändiga förutsättningarna för att detta ska kunna ske. Handledaren måste kunna skapa ett klimat där den handledde terapeuten känner sig trygg i att leverera sin egen berättelse och kunna vara öppen för att lyssna till ny information och feedback. Så småningom utmanar terapeuten själv sin ursprungliga berättelse genom att assimilera och ackommodera ny information in i en utvidgad terapeutisk berättelse. Denna berättelse kan senare vara utgångspunkten för ett mer flexibelt terapeutiskt agerande i mötet med klienterna i fråga; en berättelse som alltså inte bara är vidgad (har assimilerat ny information) utan som också innehåller kvalitativt nya komponenter (har ackommoderat).

Den handleddes behov i anknytningstermer

Som handledare tänker jag ofta i anknytningstermer när jag försöker förstå den handledde terapeutens behov just som handledd. Grundförutsättningen är att bli mött i sina behov av trygghet och respekt för att på ett så bra sätt som möjligt vara i kontakt med sig själv och sina upplevelser. Detta är också en grundförutsättning för att kognitivt, reflekterande kunna processa den information som ges i handledningen och professionellt kunna integrera delar av den som sin i efterförloppet av handledningen. Optimerad mentaliseringskapacitet kräver trygghet även för terapeuter!

Det är som handledare viktigt att i linje med intressant Tavistockforskning kunna se hur terapeuten, i en ansträngande relation till klienter med aktiverade anknytningssystem, ibland inte orkat hålla emot med trygghet och härbärgering. Terapeuten har i stället själv gått igång med sitt anknytningssystem och kommer som handläggare i ett ärende i nedgången skick till handledningen. Det blir därför extra viktigt att först hjälpa terapeuten professionellt och känslomässigt på fötter för att sedan tillsammans med honom/henne titta på terapeutens upplevelser av klienternas dilemma (McCluskey 2005).

Affektteoretiker kompletterar bilden med begreppet AFFEKTSMITTA, som avser den emotionella stress, empatitrötthet eller i värsta fall utbrändhet hos terapeuten som kan bli resultatet av arbetet med klienter med svåra problem. I en intressant artikel beskriver Hilmar

Hilmarsson (2013) detta fenomen och hur man som terapeut kan utveckla motstrategier mot detta genom ett medvetet förhållningssätt och kroppsspråk. Han benämner det Empatisk vägg. God handledning kan som en allvarsam lek (Ringborg, 2002) initiera goda motkrafter genom lek, humor och personligt och professionellt stöd.

Det personliga mötet mellan handledare och den handledde terapeuten

Terapeuten behöver känna stöd att, till den grad som är möjligt, utmana sig själv under egen reglerad kontroll. En anknytningsaktiverad terapeut är, som andra människor i ett sådant läge, inte särskilt mottaglig för ny information utan har tvingats på defensiven, har stängt igen och är beredd att skydda sig (McCluskey, 2005). Terapeuter har olika sätt att visa ansträngning och behöver olika stöd för att orka hoppas på hjälp. Handledare har olika stilar och begränsningar i sina repertoarer att vara hjälpare till alla.

Handledaren måste kunna modellera handledningssituationens olika kvaliteter mer kognitivt eller mer affektivt, mer person- och relationsorienterat eller mer metodorienterat efter hur det bäst passar den handledde terapeutens stil och därmed ork. Terapeutens ångestnivå måste kunna regleras med olika tät struktur och olika grad av ”skydd” gentemot kollegorna i handledningssituationen. Detta är handledarens ansvar och uppgift som ceremonimästare. Själv har jag här haft nytta av kunskaper från affektteori, anknytningsteori och kristeori men även från organisations- och gruppsykologi för att kunna läsa av stressnivån och metodologiskt kunna möta upp på ett bra sätt. Den affektteoretiske terapeuten Greenspan (1992) beskrev vikten av att vid varje ögonblick kunna läsa av klientens primära kontaktbehov som behov av bekräftelse, behov av förståelse eller behov av stöd till förändring. Detta för att kunna bibehålla kontakt och kunna stabilisera och moderera förutsättningar för så robust allians som möjligt. Detta gäller även i relationen mellan handledare och terapeut.

I situationer, där man som handledare träffar på havererade terapeutiska kontakter som man inte kan räta upp tillsammans, har handledaren ett ansvar att, utöver att vara garanten för bästa möjliga handledning, ta upp dilemmat med vederbörande terapeut och diskutera lösningar på problemet. I andra hand bör handledaren meddela situationen till berörd teamchef.

Och nu till den kognitiva sidan av berättelsen.....och Sluzki (1992) med det öppnande samtalet.

En grundbult i familjeterapi är ett samtal med kontextualisering av människors upplevelser som utgångspunkt. Samtalet strävar mot att binda samman skeenden, betona komplementariteter, söka alternativa intentioner och formulera alternativa motiv bakom reaktioner. Vidare försöker vi betona fluktuationer, nyanser och variationer för att se skillnader och kunna skapa upplevelser av val och alternativ. En av de viktigaste historiska bidragen metodologiskt avseende möjligheter att träna sig på att åstadkomma detta, är en artikel från 1992 författad av Carlos Sluzki: ”Transformations: A Blueprint for Narrative Changes in Therapy”.

Vi lär oss här att kontextualisera personer, rum, tid, tolkningar och intentioner i samtalet för att öppna för nya perspektiv och möjligheter. Denna modell för ett riktat samtal är också utgångspunkten för samtalet som förs i handledningen med utgångspunkt i terapeutens berättelse, inbäddad i de affektiva komponenter som jag ovan berört.

Bild 1. (Sluzki, 1992)

TRANSFORMATIONS	
Dimensions	Shifts
In Time	Static/Fluctuating
	Nouns/Verbs
	Ahistoric/Historic
In Space	Noncontextual/Contextual
In Causality	Cause/Effects
In Interactions	Intra-/Interpersonal
	Intentions/Effects
	Symptoms/Conflicts
	Role/Rules
In Values	Good Intent/Bad intent
	Sane/Insane
	Legitimate/Illegitimate
In the Telling	Passive/Active
	Interpretations/Descriptions
	Incompetence/Competence

Den familjeterapeutiska verksamhetshandledningens olika rum

Olika modeller för psykoterapihandledning har genom åren presenterats. Ekstein & Wallenstein presenterade 1977 den kliniska romben där de betonar olika viktiga relationer att förhålla sig till: patient, terapeut, handledare och administratör. Denna modell har utvecklats av Imre Szecsödy (1990) till ”the extended Clinical Rhombus”, där relationen till personalen, patientens familj och samhället är (kompletterar som) viktiga aspekter för handledningen (Berge 2008).

Peter Hawkins and Robin Shohet har utvecklat en handledningsmodell för modern psykodynamisk handledning som man kallar för ”Seven-eyed-model for supervision”. Denna handledningsmodell känner många till. Modellen beskriver sju olika perspektiv som psykoterapihandledning måste beakta:

1. Känslomässigt bjuda in klienten i rummet.
2. Undersöka den handledde terapeutens interventioner.
3. Undersöka klientens och den handledde terapeutens relation.
4. Fokusera på den handledde terapeuten och dennes motöverföringar.
5. Fokusera på relationen mellan handledare och handledd terapeut.
Undersöka parallellprocesser.
6. Fokusera på handledaren och dennes inre process.
7. Fokusera på det omgivande kontext där arbetet i terapi och handledning sker.

(<http://coachingsupervisionacademy.com/thought-leadership/the-seven-eyed-model-of-supervision/>)

(<http://www.youtube.com/watch?v=JJwhpz8NSV0>)

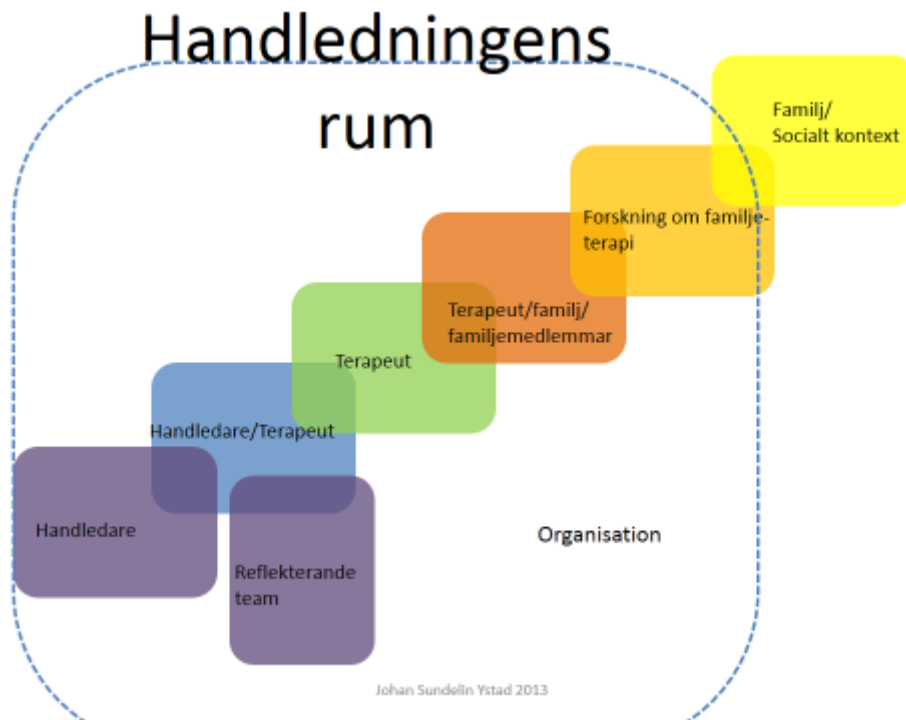
Jag nämner denna modell som ett exempel på ett traditionellt förfarande som är

mycket tänkvärt. Emellertid ligger denna modell delvis i ett annat fokus än familjeterapeutisk verksamhetshandledning. Vårt arbetssätt innehåller dessutom komponenter som denna modell inte har med, men som är viktiga kvalitetsaspekter hos oss. Jag tänker på det faktum att vår modell för team- och grupphandledning

- har ett vidgat syfte att också aktivera de övriga medlemmarna i handledningsgruppen till konstruktiva bidrag,
- oftare hos oss än hos individualterapeuten handlar om att relatera och bygga samarbetsallianser och terapeutiska teman till flera personer med inbördes, inte alltid konfliktfria, relationer,
- betonar framför allt interaktiva processers primära roll på väg mot större flexibilitet och hälsa samt
- (att familjeterapeutiska handledningsmodeller) tydligare och tydligare tar avstamp i forskning kring skydds- och riskfaktorer som formuleras i forskning kring familjepsykologi och socialpsykologi samt familjebehandlingsforskning.

Jag hänvisar till Sprenkle och hans beskrivning av Common Factors inom familjeterapi (Sprenkle, 1999). Det finns också ett uttalat syfte att vid tillfälle fylla på handledningssamtalet med professionell kunskap om modernt familjeliv och framgångsrik familjebehandling. Jag har därför utarbetat en variant på ovan beskrivna modell som jag kallar familjeterapihandledningens olika rum.

Bild 2. Familjeterapihandledningens olika rum

Denna modell innefattar åtta rum som alla har stor relevans för familjeterapeutisk handledning, men där fokus och betoningen av de olika rummen varierar med ett antal olika faktorer för att skapa bästa effektivitet och tidsekonomi i handledningsproceduren. Vad som tillkommit i jämförelse med "the Seven-eyed-model" är två rum som refererar till forskningsevidens samt ett rum för feedback från de övriga deltagarna i handledningen (oftast ett reflekterande team). I terapeutrummet får terapeutens affektiva och kognitiva kontextuella begränsningar (motöverföringsproblematik) trängas med terapeutens interaktiva initiativ, eftersom vi ser dessa två komponenter som två sidor av samma sak.

Handledningens vanligaste fokus brukar ligga i rum 4 och 5 med utvidgningar därefter åt båda håll.

I rum 5 finns terapeutens berättelse om familjen och hur de olika familjemedlemmarna interaktivt tycks förhålla sig till varandra **samt** berättelser om hur terapeuten försöker

interagera och intervensera i familjens liv och med vilka antaganden och affektiva utgångspunkter detta sker. Genom den systemiskt/existentiella intervjun (som presenteras fylligare senare i texten) fördjupas förståelsen hos terapeuten om sambandet mellan den analys, som terapeuten gör, av familjens göranden och låtanden och de mer eller mindre medvetna konsekvensantaganden som terapeuter gör som ligger bakom hans/hennes interaktiva initiativ i förhållande till denna familj.

Rum 4 är det reflekterande teamet som, förutom att ge terapeuten en välförtjänt andhämtningspaus, bidrar med egna bilder av terapeutens interaktiva berättelse. Dessa inslag ger förutsättningar och ”en tillåten ritual” att öppna upp nya kognitiva och affektiva perspektiv för terapeuten ”En spin-off” är också att de övriga deltagarna i teamet ges en aktiv, konstruktiv roll och kan uppleva moment av ”ställföreträdande handledning”.

Samtal och information i rum 6 och 7 om nyckelfaktorer i välfungerande forskningsbaserad familjeterapi vid olika dysfunktionella tillstånd och presentation av forskningsbaserad kunskap om familjens situation i det aktuella samhället Carr, 2009 a, Carr 2009 b, Lars Denciks forskning vid Roskilde universitet, skydds- och riskfaktorer (Walsh, 2000), ges i pedagogiska block på förekommen anledning i handledningen. I dessa rum finns också kunskapsbasen för utvecklingspsykologi och neuropsykologi och psykologin kring våld och övergrepp. Detta kan öppna och skapa frigörande förutsättningar, nya möjligheter och frihetsgrader för terapeutens framtida beslut och interaktioner.

Rummen 1 – 3 har alltid sina relevanser och behöver finnas med i handledarens medvetenhet att användas i förekommande fall. Handledaren måste ständigt arbeta med att försöka vidga sina spontana preferenser och vidga sin kompetens och upptäcka och bearbeta sina blinda fläckar. Terapeuten upptäcker kanske efter några olika handledningar att den problematik som dyker upp i arbetet har en tendens att repetera sig. Parallellprocessfenomen i relationen handledare – terapeut i förhållande till terapeutens relation till sin familj är också viktiga att identifiera och lära av. Till stora delar har emellertid fokusering på överförings- och motöverföringsprocesser och parallellprocesser sin motsvarighet för oss familjeterapeuter i fokus på den goda, trygghetsskapande, den nyfiket informationssökande dialogen där

parterna tillsammans i just sin tvåsamhet, konstruktivt söker vägar med större frihetsgrader. Här kan även icke konstruktiva processer mellan handledare och terapeut identifieras och kringgås.

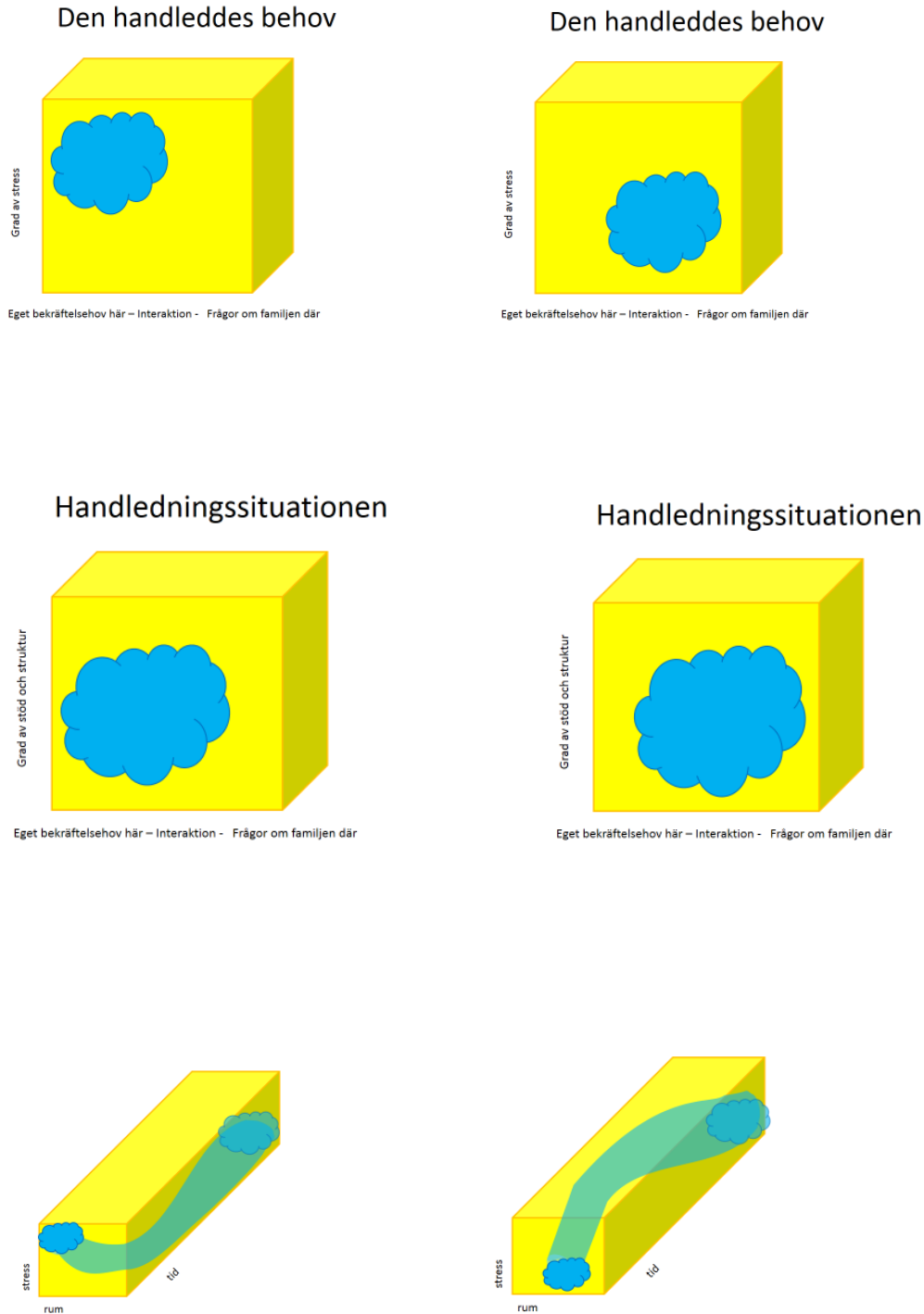
I rum 8 finns ett antal aspekter som handlar om den organisation som handledningen sker inom. Det är allmänt känt att viktiga förutsättningar för att handledningen ska vara framgångsrik är att den är väl förankrad och uppbackad av organisationens ledning. Arbetsplatsens och organisationens ”kondition” har också vital betydelse för handledningens kvalitet (Berge, 2008).

För god kvalitativ nivå i varje verksamhetshandledning för familjeterapeuter är det viktigt att hålla denna modell vid liv och då och då reflektera över i vilka rum vi oftast befinner oss, när vi arbetar med handledningsfrågorna och i vilken utsträckning det skulle vara konstruktivt att reflektera över detta. Kanske skulle handledare och terapeuter då och då försöka besöka något annat rum litet mer regelbundet och på så sätt förnya handledningsupplevelsen och höja handledningens effektivitet?

Vägledningsprocessen i den familjeterapeutiska verksamhetshandledningen

Processen i familjeterapeutisk verksamhetshandledning kan huvudsakligen beskrivas i en modell med några olika steg eller faser. Dessa faser kan anses gälla för processen vid ett handledningstillfälle, men också för att få perspektiv på förändrade fokus i en handledningsprocess med ett team över såg fyra terminer. Modellen kan också spegla hur handledningsprocessen fokuserar unga, oerfarna terapeuter och deras behov i en god handledningsprocess i jämförelse med ett bra fokus för mer erfarna terapeuters behov. Ju längre in i handledningsprocessen och ju mer handledningsvana och trygghet desto mer fokus på de senare faserna.

Bild 3. Olika utgångspunkter för den affektivt och den kognitivt orienterade terapeuten och vägen framåt i handledningsprocessen.

I bilden ovan beskrivs två typiska utgångspunkter och förlopp i en handledningsprocess: I de

tre figurerna till vänster kommer terapeuten in i handledningssituationen med hög stressnivå, påtagligt affektivt påslag och med fokusering på sig själv och sin egen roll som mindre framgångsrik terapeut. Samtalet i handledningen måste då huvudsakligen föras i riktning neråt åt höger (kognitiv stabilisering mot fakta, där och då etc.) för att terapeuten ska få fatt i sig själv och återvinna en upplevelse av handlingskraft i rollen. Först därefter förs samtalet åter in på de mer affektiva komponenterna i mötet mellan terapeut och familj. Explorationen av interaktionen och de gemensamma förehavandena sker då under kontrollerade former och har större förutsättningar att bli konstruktiv. I slutet av processen är terapeutens perspektiv både större och öppnare om allt går som det ska.

I de tre figurerna till höger belyses en annan situation. Här kommer terapeuten in i handledningen med en från sig själv distanserad berättelse om en familjs förehavanden och vill ha hjälp med metoddips etc. Här blir fokus för samtalet att ”involvera” terapeuten interaktionistiskt i sin berättelse genom att föra samtalet uppåt till vänster mot den mer affektiva sfären med påtagligt påslag av stress genom att terapeuten får frågor sig själv, sina egna upplevelser och reaktioner i samarbetet med sagda familj. Förhoppningsvis lotsar handledaren terapeuten på ett klokt sätt igenom den något obekväma terrängen till ett slut av handledningsgången som präglas av en berikande upplevelse för denne terapeut.

1. Uppdragsformulering för handledningen.

I familjeterapeutisk verksamhetshandledning är det självklart så att den handledde terapeuten formulerar sin handledningsfråga. Samtalet i handledningen har som slutmål att terapeuten formulerar sitt svar på den. Arbetsuppgiften i handledningen blir att utifrån handledningsmetodik så kreativt som möjligt skaffa fram ett så breddat underlag som möjligt för terapeuten (Petitt, Olson, 1991). Berge (2008) bekräftar i en intervjustudie sammanhangsmarkeringens vikt också med erfarna psykodynamiskt orienterade handledare.

Nedan följer ett utdrag ur en inspelad handledning just när handledningsfrågan formuleras:

Handledaren: ”Vad blir stressen nu i jobbet med dom eller vilka frågor ställer ni er nu? Vad skulle vara bra att prata om här?”

Den handledde: ”Nu är det faktiskt så att vi precis varit på ett nätverksmöte och då kom det fram att så mycket blivit bättre, dom har också haft något återbud och inte kommit, så nu var

mycket väldigt mycket bättre. Vi vart förvånade att så mycket var bättre. Så det har hänt nånting. Så dom har två gånger kvar sedan tänkte dom avsluta, men det som jag tänker är att det kanske inte riktigt stämmer när dom sen kommer hit, jag vet inte, så det är väl dels vad vi kan göra dom gånger dom kommer men också hur man ska tänka dels med det här med kultur eller skillnader för i deras kultur kan det vara så att man tänker att barn som är livligt när det är litet, blir lugnt när det blir stort så att det kommer att lösa sig, att det här är normalt för ett barn och att det kommer att växa bort. Så har dom ju tänkt lite och då blir det svårt att få dem att genomföra dom här gränssättningar om dom inte tror riktigt på det – det kommer ändå att lösa sig. Det skulle kunna vara en ...hur man kan jobba med det för dom har ju en väldigt stark övertygelse att det är normalt och känner igen sig själva från när dom var små kanske att och sen tänker jag också på den här mamman och hennes tvång och hennes oro, hon kunde ju säga att när pojken, efter några gånger när det blev förändringar, kunde hon säga att det oroade henne att det vart lugnare. För att hon tappar nån form av kontroll i och med det. Också att mamman vill ha det yttersta ansvaret, hon vill inte att pappan ska vara med så mycket, papporna går in när det är nåt riktigt allvarligt annars är det mammorna som har koll på barnen.”

Handledaren: ”Det där är ju några viktiga grejor som vi kan borra litet i och höra hur ni tänker.”

2. Trygga terapeuten i teamet/gruppen.

Tryggheten tillsammans med sina arbetskamrater i ett team kan variera. I nybildade team är det vanligt med osäkerhet kring kompetensfrågor och hur handledningen ska gå till, vilken roll man förväntas ta etc.. I team där det finns spänningar mellan medarbetare av olika skäl krävs också extra stöd för att skapa bästa möjliga arbetsklimat. I otrygga team måste extra vikt läggas vid att ”skydda” den som presenterar från invasiva uttryck från de övriga i teamet. Handledaren måste under alla omständigheter kunna signalera ett lugn till teamet genom att presentera en ritual och ett överenskommet innehåll för det som ska ske i handledningen och sedan genomföra den ordningen. Handledaren måste i förekommande fall göra en bedömning om konflikterna i teamet är alltför stora för att det ska vara meningsfullt att arbeta vidare i handledningen eller om man ska avbryta och/eller gå en omväg av grupprocessarbete. Feedback från teamet om hur ”dagens handledning” upplevdes, formuleras i slutet av handledningsgången. Tumregeln för handledaren är att ju

otryggare teamet är desto tydligare struktur och ledarskap krävs från handledaren.

3. Lyssna aktivt till terapeutens berättelse

Handledningsfrågan formuleras antingen alldeles i början eller tar sin form en bit in i den handledde terapeutens berättelse. Jag brukar låta detta avgöras av vad som känns bäst för terapeuten. Ibland växer frågan mer naturligt fram när man börjat formulera sin berättelse. Att lyssna aktivt betyder för mig att jag försöker ha så många kanaler som möjligt öppna i mitt lyssnande. Jag lyssnar naturligtvis till berättelsens innehåll, men jag lyssnar också efter saker som jag tror ska komma men som inte kommer. Vidare är jag speciellt intresserad av ord som indikerar relationsbestämning, ord som uttrycker positiv eller negativ affekt i berättelsen. Min utgångspunkt i detta läge som aktiv lyssnare är att få en ”hint” avseende den berättande terapeutens KASAM i sin berättelse. Här är det naturligt för mig att använda mig av det örat som anar uttryck för primära behov i varje livssituation, för terapeutens bekvämlighet i sin berättelse, känsla av kompetens, känsla av kontakt, känsla av respekt i sin relation till familjemedlemmarna men också sin upplevelse av hur familjemedlemmar sinsemellan relaterar och tar emot terapeuten. Finns det flera medarbetare i arbetet gäller detsamma för deras relation och samarbete. Jag lyssnar efter uttryck för stress och följer med i berättelsen. Så småningom formulerar jag för mig själv några funderingar och frågor som jag skulle vilja gå vidare med i en dialog med berättaren, och som kanske kan ha bäring på de formulerade handledningsfrågorna.

Handledningen går så in i nästa fas: den intensifierade dialogen.

Här följer ett utdrag ur terapeutens berättelse med nyckelpassager i **fet** stil:

”.....Så nu var vi jättenoga den här gången med att ska vi göra ett familjeterapeutiskt arbete här så **måste pappan vara med** och vi ska ha **tolk**. Och så har det blivit också. Det var lite**mamman var inte riktigt med på det** från början men vi stod på oss att annars så kommer vi inte att göra nåt. Då gick dom med på det. **Så nu är pappan alltid med**. Och det har skett en del förändringar. men.....**inte så mycket** som man skulle vilja. Lite återbud och så också men det har skett förändringar, det har det absolut gjort, dom har t. ex. slutat ge han leksaker och dom har lyckats ta några grejor och beta av sådära. Sen kan man ju se när dom kommer hit när dom sitter i rummet och han kastar sin snuttefilt. När dom hämtat den är han inte nöjd utan då ska han ha ett glas vatten och det smäller han iväg å,

*han blir liksom aldrig nöjd. Och då har vi pratat om det och stå ut i att han ska.....att det är inte det där att han vill ha det där för dom hämtar det åt honom **då klarar dom av att stå ut en stund** att inte hämta eller fixa för honom utan försöka lugna honom. **Men sen dom håller inte ut hela vägen.** Vi pratar jättemycket om det. Då blir det i alla fall så att dom tar upp den till slut. 05.46 eller ger honom vatten och pussar på honom och **då får han ny kraft** och så kör han igång en gång till.*

4. Systemisk/existentiell dialog mellan handledare och terapeut.

Familjeterapins grundkoncept bygger på den frigörande dialogen. Jag refererar här högregradigt till Sluzkis artikel som jag tagit upp tidigare. Relaterandet och affektivt knutna antaganden för detta relaterande är av central betydelse oavsett vad saken eller dilemmat handlar om. Det är därför viktigt att i handledningen fokusera på terapeutens föreställningar om de olika familjemedlemmarnas respektive existentiella utgångspunkter i förhållande till varandra och till terapeuten. Systemiska frågor ställs också om terapeutens hypoteser om respektive persons intentioner och respektive persons tankar om de andra familjemedlemmarnas intentioner. Detta görs för att skapa förutsättningar för terapeuten att bli mer nyfiken på sina klienters utgångspunkter och för att skapa en vidgad förståelse för var och ens val. Detta inkluderar naturligtvis också terapeutens eget agerande i relation till familjen. Jag intervjuar därför terapeuten om dennes spekulationer och hypoteser kring de olika aktörernas tänkta bevekelsegrunder och utgångspunkter i förhållande till varandra och till terapeuten med stöd i allmänmänskliga, existentiella föreställningar. Min utgångspunkt för detta är jämförbar med sökandet efter ”interpersonella behov” i FFT (Sexton & Alexander, 2007) eller sökandet efter primära behov i EFT (Johnson, 2004). Förfarandet skulle kunna benämnas STRUKTURELL TEXTANALYS då man letar efter den strukturella förståelsen under reaktiva mönster med hjälp av anknytnings- och affektteori.

De ingående personernas olika existentiella positioner kan också tydliggöras och ökad förståelse kan skapas genom att iscensätta ”det interaktiva dramat” i rollspel och genom annan metodik som familjerekonstruktion, psykodrama, symboldrama etc. Detta görs naturligtvis inte för att slå fast sanningar om klienterna utan för att hjälpa terapeuten att se nya **syn**vinklar för kommande frågor till klienterna. Nedan följer exempel på sådana frågor:

”.....Det var alltså BVC-sköterskan som mer eller mindre pushade dem hit. Hur tror du dom tänker om sitt eget engagemang till att komma hit?”

”.....OK, men du sa att dom också tänker själva litet annorlunda. Vem av dom tror du tänker mest på det sättet, tror du? Är det pappan eller är det mamman?”

” Du sa nånting också om, från början så ville hon helst sköta det här själv eller.....hon ville inte dra in honom så mycket i problemen, säg nåt om det!”

”Kan dom se det att dom tänker olika eller? Kan dom problematisera det också då?”

” Ja, jag förstår men hur tror du hon tänker om honom, eller hur tänker hon om relationen till honom?”

” Ser hon att han gör på ett annat sätt , tror du? Och vad tror du hon tänker då?”

”Hur tror han tänker om er och dom här nya ideérna och såhär?”

”Har ni nån bakgrund eller nån information vad det är som gör det svårt för honom att ändra sig förutom att det bara är en kulturell fråga? Det här att tycka synd om och.....?”

”Hur tänker ni om det hindret då? Det finns nåt skäl till det säkert.”?

” OK, vad tänkte ni om det då? Hur resonerar hon i det läget?”

”Hur tänker du om henne där då?”

” Ok, och i det ögonblicket hur känns kontakten med dom då?”

5 Reflekterande team.

I handledningssituationen är det reflekterande teamets roll att konstruktivt bidra till möjligheter för terapeuten att ta till sig material som möjliggör ökade frihetsgrader att introducera nya parametrar i sin berättelse, kunna vidga den och inom en större ram skaffa sig mer flexibelt utrymme att tänka och agera. Teamet kan därför göra särskilt stor nytta genom att komma med oväntade interpunktioner och reflektioner som bryter mot de kontextuella principer som styr terapeutens berättelse.

Grundprinciperna för det reflekterande teamets sätt att agera är viktiga att beakta och handledaren har en viktig roll att uppdatera dessa principer för att det inte ska gå slentrian i teamets bidrag.

” En annan tanke som jag hade också är ju om det finns tankar hos föräldrarna om pojken är allvarligt avvikande på något sätt, att han är sjuk eller att han har nåt annat problem som dom är rädda för ska bli tydligt. Det är ju också en tanke som man slås av.....det har jag inte hört att terapeuten har pratat om egentligen. Dom har mer sagt attpappan har sagt

att han är normal men har mamman tankar om hur hon har utvecklat sitt tvång och att hon vill akta sig för att han ska utveckla samma problem? Har hon någon rädsla för att han har samma problem som hon?"

"Det kan ju också vara att antingen sätter hon inga gränser alls eller så har hon väldigt hårda gränser. Det var därför jag tänkte att pappan går in och räddar situationen om han märker att hon är helt hopplös, helt styv?"

5. Systemisk/existentiell dialog mellan handledare och terapeut forts.

Efter fasen med reflektioner från teamet kommenterar och reflekterar terapeuten och dialogen med handledaren fortsätter förhoppningsvis på en utvecklad nivå:

"Ja, vi försökte då att hon kunde ändra sig men ska du inte tänka på det ett tag och vi förstår att det blev konstigt nu när det vart en diskussion och, nej nu har jag tänkt om jag det är bara nej då. Hon tar inte emot någon diskussion då utan då är det absolut. Vad tänker du då? Är det tvånget då eller är det något annat?"

Då är det kontroll tror jag. Hon blev lite sur hur hon blev behandlad och det tycker jag hon hade i och för sig rätt i.

Men hon har lite så att utanför det psykiska problemet så har hon ett sätt att vara där hon markerar.

Ja så kan det vara.

Och där har ni svårt att hitta något sätt och

Men jag kan samtidigt tycka att det är bra för hon är så otroligt, så mån om barnen och hon är väldigt snäll som person och hon skulle säkert kunna bli utsatt att få gå med på konstiga saker annars så det är bra samtidigt att hon har det där att hon kan säga nej då.

Så det är nånting som ni också försöker uppmuntra.

Ja

Det är någon styrka hos henne på något sätt."

6. Summering av dagens handledningserfarenhet.

Ett handledningspass är arbetsintensivt och krävande men förhoppningsvis stimulerande och

utvecklande i en väl omhändertagen handledningsstruktur. Summering, avrundning och tolkningsföreträde av ett pass (som i tid omfattar ungefär samma tid som en familjeterapisittning) ges till den handledde terapeuten. Det är av synnerlig vikt att budskapet blir klart för alla i handledningen att detta pass i första hand kom till för att hjälpa ifrågavarande terapeut i sitt arbete med sitt uppdrag även om det förhoppningsvis också fanns med ”spin off-effekter” för de övriga. Handledaren ger stöd för fortsättningen och det kan också bli plats för konkreta förslag på hur intentioner för framtida samtal kan omsättas i praktisk metodik:

”Om du har lust skulle du bara vilja sammanfatta det vi har pratat om. Om du kunde peka på nånting som du kanske tänkt litet tydligare än tidigare eller? Eller om det är nånting som står ut efter det här samtalet?”

”Dels är det det här om man skulle kunna vara mer offensiv, att vi kunde ta upp fler gånger och försöka få till det här med föräldrasamarbetet och hon ändå skulle kunnat klarat av att prata litet mer dom gångerna hon klippt av att vi kunde ha återkommit till det. Men det har gått för få gånger sen hon var så bestämd. Det är nånting som jag tänker på att det skulle säkert ha gått till en viss del. Och sen hur mycket mamma kopplar sina problem med vad som är hans problem och hur hon tänker hur det kommer att påverka honom. Det är nånting som vi skulle kunna ta upp nu när dom kommer sen. På nåt sätt ändå. Om det blir möjligt Det kan hända att det vill hon inte prata om när pappa är med.

Man blir lite försiktig för det är en sån sak hon direkt skulle tycka, hon blev ju väldigt stark i det här när vi tog upp det hon inte tyckte, det fick vi absolut inte, ni får aldrig göra så mot mig. Hon tycker det är jätteobehagligt, det är helt omöjligt för henne att prata om det men om man kunde hitta nåt sätt att prata om ändå hennes den här bestämdheten, och göra det och inte prata om hennes tvång när hon har dom här väldigt speciella när hon ska antingen städa ett helt rum eller hon ska jobba eller inte jobba och på nåt sätt prata om hur det blir för barnen när man är så. Jag vet inte, det tänkte jag på.”

”Man skulle ju kunna fundera om det skulle gå rent metodologiskt att kunna servera litet alternativa tankegångar till dom på nåt mindre hotfullt sätt, att skulle det gå att prata om allmänna tankar kring hur det kan bli i en familj eller hur det kan va, att man kan prata om hur man tänker att man tänker eller hur man kan tänka om hur han tänker, hur hon tänker

varför hon inte vill prata om vissa saker osv. att man kunde servera det som lite mer lösa hypoteser allmänt sett och att man undrar om det är nånting av det här som skulle kunna stämma för dom, eller?”

”Ja, det skulle nog hon också lättare kunna ta till sig av.”

*”Och kunna bli lite mer resonerande kring.....det stämmer på oss men inte det där.....
...att servera litet mer allmängods.....”*

7. Uppföljning vid nästa handledningssammankomst

Summering i slutet av handledningen är en viktig sak. Emellertid är upplevelsen många gånger så stark att nya tankar och känslomässiga reaktioner hos terapeuten kommer i efterskott. Detta är en anledning till varför det är nödvändigt att ge plats för en kort uppföljning av upplevelsen vid nästa handledningssamtal. Eftersom handledningstillfällena vanligtvis ligger på månadsbasis och terapeuten inför nästa handledningstillfälle har hunnit träffa klientfamiljen igen, är en annan väsentlig anledning att terapeuten och handledaren ska få feedback på huruvida handledningen burit på någon relevans i det fortsatta terapeutiska arbetet. Det är därför viktigt att utröna om arbetet med en vidgad och frigörande berättelse om behandlingssamarbetet kunnat ge tillskott i form av interaktiv kraft i den fortsatta praktiken och också en upplevelse av ökad professionell kraft hos terapeuten.

Och vi pratade mycket om vad du skulle kunna göra för att hjälpa henne att inte komma till den gränsen. Med det i historien och sen den här väldiga.....du berättar ju att man nu återger att dom fått väldigt mycket hjälp att dom fått nya perspektiv på det är och det här och det här.....så blir det ju väldigt spännande att fundera över vad har ni för bild av hur ni har jobbat med dom? Eller varför skriver ni ner ert jobb med dom? Det låter som dom tycker att ni provocerat, utmanat, fått dem att tänka på nya sätt och samtidigt ger du en beskrivning av ni fick vara oerhört försiktiga, att det var jättesvårt det var stopp så fort man skulle komma under ytanDet tänkte jag att det skulle vara intressant om du har någon fundering kring?

Ja, på vissa sätt var det ju stopp. Mamman ville inte prata om sina känslor och sitt. Allt annat kunde hon prata om men här tror jag att man tänker mycket att man måste prata om föräldrars känslor till sina barn, till sig själva och till sitt nätverk och så och annars går det inte att jobba. Att det skulle vara omöjligt, men det är det ju tydligen inte då eftersom det funkade.

Eller att ni faktiskt pratade om det på nåt sätt

Ja, att man ändå berörde det och att hon själv fick fundera utan att hon sa så mycket till oss

öppet. För det var ju vissa saker.....det svarade hon inte på.

Det verkar ju som hon jobbat med dessa frågor och kommit på det sen att han ska vara med. Han får inte vara med så mycket som jag tror att ni vill men jag tror att det kan vara en poäng att han kan vara med lite mer. Den funderingen kommer ju någonstans ifrån.

Ja,

Och hon måste ha känt att ni förmedlade det budskapet.

Ja, det var vi tydliga med att båda föräldrar måste vara med. Vi var tydliga med det.

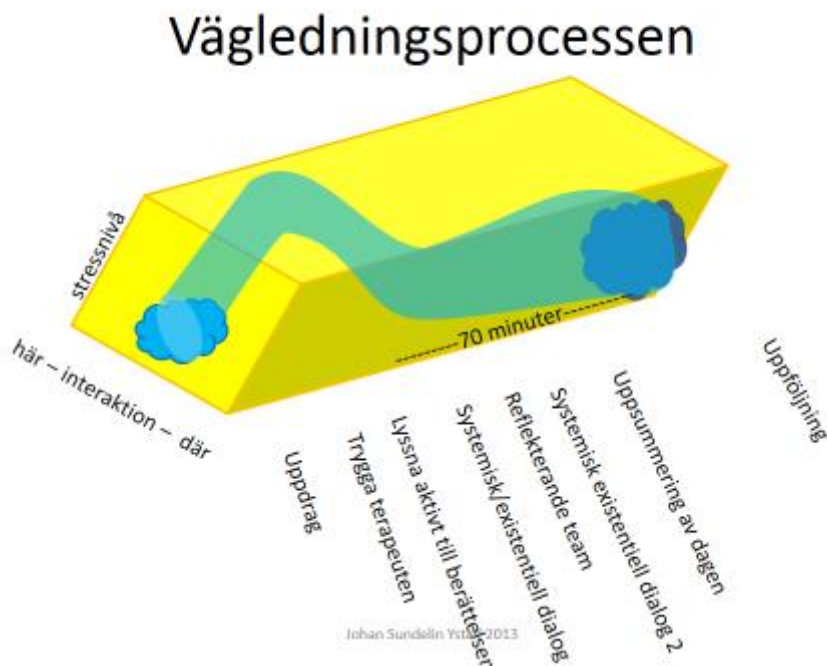
Så det budskapet tog hon till sig fast hon skruvade på sig.?

Ja, och där var vi orubbliga.

Hon försökte verkligen då hon sa att då blir det ingenting men sen såg hon ju att hon måste få hjälp så att

Det är det jag menar att ni måste ha nått fram till henne på nåt sätt? Kanske mer än vad ni trodde.

Bild 4: Handlednings/vägledningsprocessens faser.

Utvärdering och evidens för verksamhetshandledning

Familjeterapeutisk verksamhetshandledning är hittills i mycket liten omfattning beforskad.

I boken "Möjligheter" (Söderqvist red. ,2002) redovisar Ingegerd Wirtberg en intervjuundersökning med handledda terapeuter. Hon ställde fyra frågor:

Vad är det viktigaste för dig i en handledningssituation?

Vad vill du inte ha i handledning?

Övriga synpunkter.

I undersökningen deltog 18 kvinnor och 10 män. Samtliga var familjebehandlare.

På den första frågan svarade de flesta att man vill känna sig trygg och respekterad, och bli lyssnad på. Man vill också ha ett öppet och tillåtande handledningsklimat. Det är viktigt att få ideér och inspiration för att komma vidare i arbetet. Hjälpa att sortera problem var också viktigt. När det gäller handledarens egenskaper ska handledaren vara lyhörd, empatisk och ödmjuk och besitta god yrkeskunskap och vara väl förtrogen med sin yrkesroll – att kunna skilja mitt från ditt. Handledaren ska kunna aktivera alla och få alla att känna sig kompetenta. Handledaren ska också ha humor. Man vill för det tredje inte att handledaren ska komma med pekpinningar, vara för mycket i "rätt eller fel" och ge goda råd. Handledaren ska vara balanserad och inte överdrivet hurtfrisk eller överdrivet kritisk. Handledaren måste kunna skilja på handledning och terapi och kunna förhålla sig konstruktivt neutral i konfliktsituationer i grupp eller team. Handledaren ska vara relevant och fokuserad i sin roll. En bra handledare tar ansvar för att avsluta en handledningsprocess efter 2-3 år.

Flera mindre initiativ har tagits där man försöker följa upp och utvärdera handledningens relevans och eventuella effekter. För mig är det viktigt att ingen handledning med en terapeut i ett ärende kan betraktas och bedömas med mindre än minst ett uppföljande handledningssamtal en tid efter den första handledningen.

Mot en evidensinformerad familjeterapeutisk verksamhetshandledning

Det är viktigt att för framtiden formulera relevanta forskningsfrågor:

I dessa tider av varierande strukturer och principer för upphandling av handledning finns ett stort behov av att familjeterapeuterna själva utformar grundläggande riktlinjer och baskrav för

familjeterapeutisk verksamhetshandledning. Hur skulle en sådan modell kunna se ut?
Innebär handledningsförfarandet på en arbetsplats ett komplement som på sikt gör skillnad i arbetsplatsens professionella nivå internt och som samarbetspartner?
Vilka i övrigt positiva konsekvenser för terapeuten följer med handledning?
Kan man skönja några direkt positiva effekter av handledning för klienterna vars terapeuter får handledning?

Vi har i Norden en lång tradition av en bred handledningskultur som vi ska vara rädda om och skilja ut från den mer fokuserade och därmed begränsade supervisionskulturen som nu kommer på bred front tillsammans med de manualiserade familjeterapeutiska programmen. Adherence (dvs. följsamhet till manualen) är en viktig kvalitetskomponent. Handledning i nordisk bemärkelse har en ytterligare dimension genom sin betoning på att utveckla varje terapeuts inre kompass (the manual within) inom ramen för en evidensinformerad profession.

Referenser

Antonovsky, Aaron (1991) *Hälsans mysterium*, Stockholm, Natur & Kultur.

Berge Maja (2008) *Organisatoriska ramar - handledningens förutsättningar i Behandlingsverksamhet*. PSYKOLOGEXAMENSARBETE , 30 hp, STOCKHOLMS UNIVERSITET, PSYKOLOGISKA INSTITUTIONEN.

Bhy Ann-Margreth, Hansjons-Gustafsson Ulla, *Skolövergripande faktorer i handledning, Myt eller möjlighet?*, LINKÖPINGS UNIVERSITET, Institutionen för beteendevetenskap och lärande Handledar- och lärarutbildning i psykoterapi, 2009-2011.

Carr Alan (2009) *The effectiveness of family therapy and systemic interventions for child-focused problems*, *Journal of Family Therapy* (2009) 31: 3–45.

Carr Alan (2009) *The effectiveness of family therapy and systemic interventions for adult-focused problems*, *Journal of Family Therapy* (2009) 31: 46–74.

Ekstein, R., & Wallerstein, R. S. (1977). *Handledning och utbildning i psykoterapi*.

Stockholm: Natur och Kultur.

Forsberg Annika & Österling Gudrun (2011) *Kännetecken på relationell handledning – en Litteraturstudie kompletterad med två intervjuer*, LINKÖPINGS UNIVERSITET Institutionen för beteendevetenskap och lärande Handledar- och lärarutbildning i psykoterapi, 2009-2011.

Gordan, Kurt (1998) *Psykoteraپیhandledning inom utbildning, i kliniskt arbete och på institution*. Stockholm, Natur & Kultur.

Greenspan S. (1997) *Developmentally based Psychotherapy*, Madison, International Universities Press.

Hawkins Peter and Shohet Robin, *Seven-eyed-model for supervision*, (<http://coachingsupervisionacademy.com/thought-leadership/the-seven-eyed-model-of-supervision/>)
(<http://www.youtube.com/watch?v=JJwhpz8NSV0>)

Hilmarsson Hilmar (2013) *Empatisk vägg-skydd emot affektsmitta*. Psykologtidningen, nr 5.

Hylander Ingrid (1995) *Handledning och Konsultation. En jämförelse mellan två professionella psykologiska processer*. FOG-Rapport nr 23.

Johnson Susan, M. (2004) *The Practice of Emotionally Focused Couple Therapy*, second edition, New York, Taylor & Francis Group, LLC.

McCluskey Una, (2005) *To Be Met as a Person – the dynamics of attachment in professional encounters*, London, Karnac.

Nathanson D. L. (1992) *Shame and Pride. Affect, Sex, and the Birth of the Self*, Norton, New York.

Petitt Bill, Olson Hardy (1992) *Om svar anhålles*, Stockholm, Mareld.

Ringborg Magnus (2002) Den allvarsamma leken, i Söderqvist Martin (Red.) *Möjligheter*, Stockholm Mareld, sid 247-258.

Sexton T. L., Alexander J. F. (2007). *Funktionell Familjeterapi – en manual*. Översättning till svenska Drott Englén G. Malmö: Palmkrons.

Sluzki Carlos (1992), *Transformations: A Blueprint for Narrative Changes in Therapy, Family Process*, 217-230.

Sprenkle D.H., Blow A.J., Dickey M.H. Common factors and Other Nontechnique Variables in Marriage and Family Therapy I Hubble M.A., Duncan B.L., Miller S.D. *The Heart & Soul of Change*, American Psychological Ass., Washington, DC, 1999.

Sundelin, Johan (1999). *Intensive Family Therapy – a context for hopes put into practice*. Dissertation. Lund University.

Sundelin, Johan (2002) Ett konstruktivt perspektiv på handledning, i Söderqvist Martin (Red.) *Möjligheter*, Stockholm Mareld, sid 135-153.

Szecsödy, Imre (1990) *The learning process in psychotherapy supervision*. Stockholm: Department of Psychiatry, Karolinska Institutet, S:t Görans hospital.

Walsh Froma (2006) *Strengthening Family Resilience*, New York, Guilford Publications.

Wampold, Bruce, E. (2001) *The Great Psychotherapy Debate Models, Methods and Findings*. Routledge New York: Taylor & Francis Group.

Wirtberg, Ingegerd (2002) Att ge och ta emot handledning, i Söderqvist Martin (Red.), *Möjligheter*, Stockholm Mareld, sid 105-134.

